

Z čeho jsme se učili internu?

Jan Petrášek

III. interní klinika endokrinologie a metabolismu 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze

V květnu 1945 skončila II. světová válka a s ní uzavření českých vysokých škol. Od roku 1939 nevyšel z lékařské fakulty jediný lékař. Za Protektorátu po šest let českých lékařů jen ubývalo: někteří ukončili svoji činnost z věkových důvodů, ale nemalý počet skončil v koncentračním táboře nebo byl popraven. Otevření lékařské fakulty nebyl však jen akt administrativní. Pro velký počet „nahromaděných“ adeptů medicíny nestačila kapacita některých poslucháren. Pro studenty posledního ročníku bylo nutné nalézt větší prostory. Jako vyhovující se ukázal velký sál Lucerny (co všechno už zažili!). Tak vzniklo označení „lucernový ročník“. Druhým problémem byl naprostý nedostatek učebnic. Vždyť šest let nevyšla ani jediná. Ale i ty, které zůstaly, už zastaraly. To se sice týkalo všech předmětů, ale interna byla v té době stěžejní. Na novou učebnici čekali totiž nejen medicí, ale i praktičtí lékaři.

V té době byl Spolek českých mediků velmi aktivní: jeho zástupci se obrátili na profesora MUDr. Miloše Netouška, přednostu I. interní kliniky, s žádostí, aby napsal aktuální učebnici interny. Oni se naopak zavázali, že pomohou v tiskárně při její výrobě. Pan profesor souhlasil. V té době bylo obvyklé, že učebnici psal jen jeden autor. To mělo značný časový dopad. Traduje se, že prý profesor MUDr. Vratislav Jonáš psal sám dvoudílnou Kardiologii plných 8 let. Profesor Netoušek velmi spěchal. A tak už v roce 1948 vyšlo první vydání Vnitřních nemocí.

Za svého studia na Lékařské fakultě (1948–1953) a později, když jsem už pracoval na III. interní klinice Lékařské fakulty / Fakulty všeobecného lékařství (1956–1996), jsem všechny referované učebnice vnitřního lékařství používal.

K tomuto porovnání jsem vybral pět učebnic vydaných v letech 1948, 1971, 1984, 1999 a 2010.

Miloš Netoušek: Učebnice vnitřního lékařství, vydal Spolek českých lékařů a Spolek českých mediků, 1949. Praha: Dr. E. Gréger a syn, druhé vydání, 591 stran, černobíle, vázané. Druhé vydání (1949) mělo 591 stran, rok poté (1950) vychází třetí – 646 stran, čtvrté vydání o 823 stranách a v roce 1954 a konečně v roce 1957 vyšlo poslední – páté, přepracované vydání; to již překročilo 1 000 stran (1087 s.). V druhém vydání bylo 61 černobílých obrázků, (většinou reprodukce perokreseb, konstitučních vzorců některých chemických látek, EKG křivek a rtg snímků) a 17 tabulek.

Profesor MUDr. Miloš Netoušek, DrSc. (1889–1968) byl přednostou I. interní kliniky Lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze (1950–1960), odbornou orientací hematolog. Autor učebnice Základy fyzikálního vyšetřování vnitřních nemocí (Praha, SZdN 1954) a dalších dvou monografií: Nauka o krvi (1951) a Klinická hematologie (1962).

V jedné z jeho předmluv upoutá věta: „Teprve pobyt v Sovětském svazu roku 1950 ukázal všem členům zájezdu myšlenkové bohatství plynoucí pro všechny obory lékařství z důsledné aplikace marx-leninské filosofie a dialektického materialismu na problematiku vnitřního lékařství v theorii a praxi“. Nevím, zda to byla úlitba padesátým létům nebo osobní přesvědčení pana profesora Miloše Netouška.

Text druhého vydání učebnice Vnitřního lékařství je vytištěn jednosloupcově, hustě, různě velkými písmeny, takže na jedné stránce může také být až 50 řádek. Názvy chorob jsou psány česky a latinsky. Vlastní text je s akcentací na detaily, i když se týkají neurčitých nebo sporných informací. Počítá se s velikou schopností tehdejších lékařů využívat pro diagnostiku fyzikální vyšetření. To nahrazovalo málo rozvinutou přístrojovou diagnostickou techniku.

V knize je první umístěna (nepodepsaná) politicky orientovaná Předmluva Spolku mediků (1 s.), Předmluva autora chybí, následuje Obsah (s. I–VIII), na nečíslovaných stránkách je Seznam obrázků (2 s.) a Seznam tabulek (1 s.). Teprve pak je uvedena první z odborných kapitol, jejichž pořadí označují římské číslovky (I.–XI.).

Učebnici tvoří 11 kapitol uvedených v pořadí: I. Infekční nemoci (114 s.), II. Otravy (10 s.), III. Nemoci látkové přeměny (52 s.), IV. Nemoci žláz s vnitřní sekrecí (36 s.), V. Nemoci krvevorného ústrojí (41 s.), VI. Nemoci srdce a oběhové soustavy (80 s.), VII. Nemoci dýchacích cest, plic a pohrudnice (66 s., z toho jen tuberkulóza zabírá 13 stran, a je ještě uváděna v orgánových kapitolách). Následují: VIII. Nemoci jater, žlučových cest a slinivky břišní (56 s.), IX. Nemoci zažívadel (64 s.) a X. Nemoci ledvin a močových cest (56 s.). XI. Nemoci pohybového ústrojí (26 s.) odbornou část zakončují.

V té době nebyly ještě jako samostatný obor etablovány genetika, imunologie, gerontologie, rehabilitace, také koncepce diferencované péče čekala na svoji realizaci. Řada chorob také nebyla známa. Jedinou zobrazovací metodou bylo rentgenové vyšetření, vyšetřovalo se většinou skiaskopicky (šetřily se nedostatkové filmy), snímkovalo se na hořlavý celulooid. Kapitoly jsou psány podle jed-